ڕێبەر لە سیستەمی دیموکراتیدا

بەشی چوار

هۆمەر قەرەداغی
بەڕێوەبەری پەروەردە
ستۆکهۆڵم/ سوید

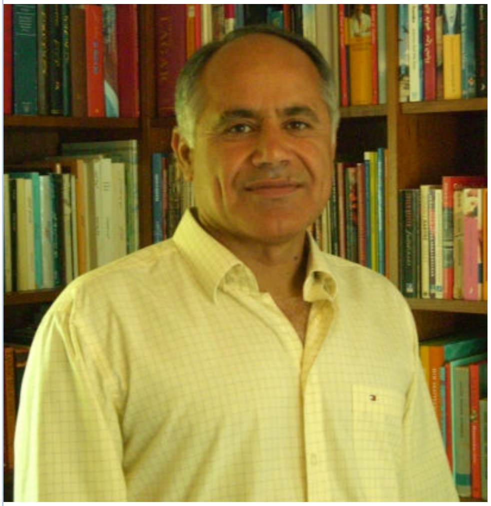

ڕەخنە لە ڕێبەر

ڕێزگرتن لە ڕێبەر نابێت بواری ڕەخنەگرتن تەسک بکاتەوە. خۆشەیستی بۆ پارت و ڕێکخراوێک لە سیستەمی دیموکراتیدا نابێتە ڕێگەخۆشکردن بۆ گەندەڵی لە ناو پارت و ڕێکخراوەکەدا.

لە هەمانکاتدا ڕێبەری ڕێکخراوێک، سەرۆکی کۆمپانیایەک یا بەڕێوەبەری قوتابخانەیەک ئەگەر زۆر گوێی لە ڕەخنە گرت و بە پێی هەموو ڕەخنەکان بڕیارەکانی گۆڕی، ئەو کات ڕێبەر دەبێت بە کەسێکی پۆپۆلیست و تەنیا بۆ ڕازیبوونی دەوروبەرەکەی ئاسۆ و ئامانجەکان لەدەستدەدات. ئەم بۆچوونە بۆچوونی زۆر لە ڕاهێنەری تیپی میللی وڵاتە پێشکەوتووەکانی وەرزشییە.

لەکاتی ڕەخنەگرتن لە ڕێبەرێک گرنگە بیرلەوە بکرێتەوە کە کێ ڕەخنەکە دەگرێت؟ بۆ دەیگرێت؟ مەبەستی چییە؟ زۆر کەس هەیە کە ئاواتێتی سەرنەکەویت. ناکرێت مرۆڤ هەر بیر لەوە بکاتەوە، ئەگەر وا بێت، دەبێت مرۆڤ بەرپرسیارێتی ڕێبەری وەرنەگرێت. ڕەخنە هەندێجار وادەکات کە ڕێبەر نەوێرێت لە کاتی کارکردندا بڕیار بدات. هەندێجار بڕیاری هەڵە باشترە لە بڕیار نەدان و دروستکردنی سستی و بێ هیوایی لە کۆمەڵگادا. بەکارهێنانی دەسەڵات لە کاتی پێویستدا گرنگە، بەڵام خراپ بەکارهێنانی جاری وایە کارەساتی لێدەکەوێتەوە. گەورەو بچوکی دەرئەنجامی خراپبەکارهێنانی دەسەڵات پەیوەندی بە جۆری کاری ڕێبەرەوە هەیە. بۆ نموونە دەرهێنەرێکی سینەمایی یا شانۆگەریەک پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە ژیانی ئەکتەرەکانەوە، کە بەڕێوەیان دەبات، هەیە. بڕیاری دەرهێنەر دەبێتە یاسای ئەکتەر. بەڵام بەڕێوەبەرێکی گشتی لە فەرمانگەیەکدا کاریگەری گەورەی نیە لە سەر ژیانی فەرمانبەرەکان، تەنیا کاریگەریەکەی ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە شێوەی کارەکەوە هەیە و پێویست ناکات هەموو ڕۆژێک هەموو فەرمانبەرەکان ببینێت.

هەموو ڕێبەرێک مرۆڤێکی ئاساییە و جێگای ڕەخنەیە، بەڵام ڕەخنەش دەبێت بیناکرابێت لەسەر فاکتا (زانیاری ڕاست). ئەگەر نا، دەکرێت ڕەخنەکە بەلاوە بنرێت و گوێی پێنەدرێت، ئەگەر بکرێت و کارنەکاتە سەر چۆنیەتی پەیوەندیەکان لە کارکردندا.

هەموو ڕێبەرێک دەبێت ئەنجامی کارەکەی دیار بێت. ڕێبەرێکی ڕێکخراێکی سیاسی دەبێت ساڵ لە دوای ساڵ

ڕێکخراوەکەی تۆکمە تر و بەهێزتر کردبێت، ئەگەر نا، دەبێت ڕێبەرێکی بە توانای تر جێگەی بگرێتەوە. بەڕێوەبەرێکی قوتابخانە دەبێت ئەنجامی کارەکەی بە پێشکەوتنی قوتابخانەکەیەوە دیار بێت. ئەگەر پێشکەوتنی قوتابخانەکە لە ماوەی چەند ساڵێکدا بەدی نەکرا، ئەوە ئەو بەڕێوەبەرە سەرکەوتوو نییە. ئەگەر ئەنجامی قوتابیانی قوتابخانەکەی ساڵانە باشتر نەبوو ئەوە بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو نییە. دەبێت چیبکات بۆ ئەوەی باشی بکات؟ ئەگەر وەزیرێک لە وەزارەتەکەیدا پاش دوو سێ ساڵ جێگە پەنجەی پێشکەوتن و چاکسازی لە وەزارەتەکیدا بەدی نەکرا، دەبێت لە پێش هەموو کەسێکدا خۆی لە خۆی بپرسێت کە بۆ لە کارەکەیدا سەرنەکەوتووە.

هەموو ڕێبەرێک دەبێت چاوەڕوانی ڕەخنە بکات، بەڵام لە هەمانکاتدا دەبێت بیر لەوە بکاتەوە کە ڕەخنەکە لە کوێوە دێت و لە کێوە دێت! بۆ لەو کاتەدا ڕەخنەکە دەگیرێت! ئەگەر هەمان ڕەخنە جار لە دوای جار گیرا دەبێت ڕێبەر بە وردتر بیری لێبکاتەوەکە لە کام بڕیاری گیراوە، دەبێت هۆیەک هەبێت، دەشێ بڕیارێکی هەڵەی تێدابێت.

ڕێبەر و بەرپرس

ڕێبەر و بەرپرس دوو شێوەی جیاوازی بەڕێوەبەرن، ڕێبەر کەسێکە کە لە ڕێگەی پەیوەندییەوە بە کۆمەڵگاوە بەڕێوەبەرایەتی دەکات. توانای قسەکردن و گوێگرتنی هەیە. پێش بڕیاردان بڕیارەکانی لە گەڵ دەوروبەرەکەیدا باسکردووە و ئەرگومێنتی بەهێزی هەیە بۆ وەڵامی پرسیاری: بۆ ئەو بڕیارەی داوە؟ بەڵام بەرپرس نە قسەکەرێکی باشە و نەگوێگرێکی باشیشە. هەرکاتێک بەرپرس بوو بە قسەکەر و گوێگرێکی باش ئەو کاتە لە بەرپرسەوە دەبێتە ڕێبەر. بەرپرسی کارێکی ڕێکخراوەییە و وەریگراوە بە پێی سترەکچەرێکی دیاریکراو. پێویستی بە ڕوونکردنەوە و وەڵامدانەوەی پرسیار نییە. لە وڵاتە دیموکراتیەکاندا ڕێبەر هەیە، لە وڵاتە دیکتاتۆریەکاندا بەرپرس هەیە.

ڕێبەر خاوەنی ویژدانێکی بەهێزە. ویژدانی خۆی لە پێش کۆمەڵگاوە لێپرسینەوەی لێدەکات. . ڕێبەر لە ناو کۆمەڵگادایە و هێزی خۆی لە وزەو توانای کۆمەڵەوە سەرچاوەی هاتوە.
بەرپرس کارێکی کارگوزاری دەکات و کارمەندە، دوورە لە کۆمەڵگاوە. زۆرجار کۆمەڵگا دەبێتە سەرچاوەی لێپرسینەوە و مەترسی بۆی هەر بۆیە بە چاوی ترس و گومانەوە لە کۆمەڵگا دەڕوانێت.

هەموو دامودەزگایەکی دیموکراتی **فەلسەفەی ڕێبەرایەتی** خۆی هەیە. بۆ نموونە دەستەی بەڕێوبەرایەتی کۆمیونێک (شارەوانیەک) خاوەنی فەلسەفەی ڕێبەرایەتی خۆیەتی. هەموو هاووڵاتیەک دەتوانێت بەنوسراویی دۆکیومێنتی فەلسەفەی ڕێبەرایەتی کۆمیونەکەی دەستبکەوێت. بۆ نموونە بەشێک لە فەلسەفەی ڕێبەرایەتی شارەوانی تێبی لە ستۆکهۆڵم بریتیە لە گۆڕانکاری و پێشکەوتن ، فێربوون و بەرەو پێشەوەچوون،... هتد.

فەلسەفەی بەڕێوەبەرایەتی باسێکی قووڵ و دوور و درێژە، بەو هیوایەی لە دەرفەتێکی تردا زیاتر تیشک بخەمە سەر ئەم باسە.